

DE RAMP OP HET HEIRNISPLEIN IN SEPTEMBER 1891

Het is al een tijd geleden, maar alleen de jongsten onder ons herinneren zich de catastrofe niet die in de tachtiger jaren van de vorige eeuw in het Heizelstadion te Brussel heeft plaatsgevonden. Supporters op de tribunes hebben daar toen een drama veroorzaakt met vele doden en gewonden tot gevolg, dat weerklink heeft gevonden tot ver buiten onze grenzen.

Veel langer geleden, kleinschaliger en van alleen plaatselijk belang, is een gelijkaardige ramp die in de herfst van 1891 te Gent op het Heirnisplein is gebeurd. In de stad en de omgeving maakte die gebeurtenis toen het gespreks-onderwerp van de dag uit.

Op de uitgestrekte weide van de Heirnis richtte de Gentse afdeling van de Bond der Belgische drukpers op zondag 27 september van dat jaar een groot feest in. Als we de kranten van die tijd mogen geloven¹ was de toeloop van het volk buitengewoon groot.

Reeds van vòòr twee uur in de namiddag stroomde “een ontzaglijke menigte” naar de plaats waar het feest om drie uur zou beginnen.

Tegen één van de drie muren die het plein afboordden, had het feestcomité een houten tribune laten timmeren. Dit werk was uitgevoerd onder leiding van een zekere Stevens, een ondernemer die aan het hoofd stond van een firma die in dergelijke constructies gespecialiseerd was. Hij was het, bijvoorbeeld ook, die de Genstse hippodroom had gebouwd, een man met de nodige stielkennis en ervaring, zo moest men toch aannemen...

Rond halfdrie, een half uur vòòr de aanvang van het feest, hoorde men op een plaats ergens onder de tribune het geluid van hamerslagen. De reeds aanwezige toeschouwers op het verhoog sloegen daar echter geen acht op, alle blikken waren immers gericht op de voorbereidingen voor het feest. Om drie uur stipt was het dan zover: een kanonschot was het teken dat het schouwspel inluidde. De turners in aangepast uniform deden dan hun intrede, voorafgegaan door het muziekkorps van de Gentse weeskinderen.

Op een gegeven ogenblik, om redenen die onbekend zijn gebleven, verlieten de toeschouwers die voor de duurste plaatsen van twee frank hadden betaald, het aan hen toegewezen deel van de houten constructie. Stormenderhand gingen ze in groten getale de goedkopere linkerzijde van de tribune innemen. Ze klauterden daartoe over de leuning die de twee helften van elkaar scheidde. Het gevolg was dat er op het linkerdeel meer dan tienmaal het voorziene aantal volk stond en op het andere deel veel te weinig.

Het is zeer waarschijnlijk dat deze extreme belasting van één kant van de tribune, met een ongelijke verdeling van het gewicht mede oorzaak was van wat rond half vier gebeurde.

Op dat moment bemerkte een feestcommissaris dat de “estrade” sterk naar de linkerzijde begon over te hellen. Onmiddellijk nadien hoorde men een licht gekraak en stortte het gevaarte over de ganse breedte in elkaar.

Aannemer Stevens werd daarbij erg gekwetst en stierft kort nadien. Hij was het die nog geen uur voordien aan een timmerman, een zekere Morren, had gevraagd om met de hamer de draagbalken en de hele fundering te stutten. Dit waren de doffe slagen die men - zoals gezegd - reeds kort na het begin van het feest had gehoord. Maar het had blijkbaar niet mogen baten.

Heel de neergestorte tribune maakte één dode en vele gewonden. Een paar dagen nadien was de hele ordeloze hoop planken en balken nog niet opgeruimd. Van de hondervijftig stoelen die waren voorbehouden voor de hoge gasten, waren er twintig gebroken. De rode draperieën waarmee een zekere Van de Putte deze selectie zitjes had versierd, waren op vele plaatsen gescheurd en ook de wapenschilden, die aan de tribune waren vastgemaakt, kwamen niet ongeschonden van onder het puin te voorschijn. De materiële

LA CATASTROPHE À L'HEIRNISSE À GAND 27 SEPTEMBRE 1891.

ECROULEMENT D'UNE ESTRADE
NOMBREUSES VICTIMES

INSTORTING EENER ESTRADE
TALRIJKE SLACHTOFFERS

HET RAMPGEVAL OP DE HEIRNISSE · TE GENT · 27 SEPTEMBER 1891 ·

UITGAVE TH. ROBBENS, GENT.

EDITION TH. ROBBENS, GAND.

Treurig Lied
SCHRIKKELIJK ONGELUK

IN DE

HEIRNISSE

Zangwijze : DE VLAAMSGHE BORST

REFREIN

Een groot geschreeuw van mannen en van vrouwen
En van kleine schaapjes o wat droevig geval
Veel huisgezinnen zijn er in de rouwe)
O wie is 't die de kleine kiudéren troosten zal) bis

1 Coupleet

Wat wreed geval ziet men nu weer gebeuren
Een ramp is weer geschied in onze stad
Menig huisgezin zal 't ongeluk betreuren
Van hem die ook de plaats betrad
In d'Heirenes die werd een feest gegeven
Tot het vermaak van groot en klein
Die ook twee menschen beroofde van hun leven
Die vrouw en kinderen laten in de pijn.

2 Coupleet

Duizeede menschen waren heen gekomen
Om te bezoeken dat soldatenfeest
En als nu allen hebben plaats genomen
Met blij gemoed niemand was er bevreesd
Een wreed gekrakopeens kwamen te hooren
Alles stuikt in al met een wreed gedruis
Men hoort een moeder bittre zuchten smooeren
Gekwetst, bewustloos bracht men haar naar huis

3 Coupleet.

Men hoorde nu veel jammerlijke klachten
Elk riep naar kindren en naar echtgenoot
Wie kon hem aan zoo eene ramp verwachten
Aan een geval zoo schrikkelijk en zoo groot
Gansch de stad stond in rep en roere
Elkeen die liep al naar het Heirnesplein
Om te gaan zien naar zuster of naar broeder
Een moeder weende om haar kinderen klein.

4 Coupleet.

Van alle kanten kwam men hulp te bieden
Na dat de eerste schrik nu was gedaan
Onze soldaten met wat brave lieden
Die hebben spoedig hunner plicht gedaan
Langs alle kanten zag men er wegdragen
Gekwetst, bebloed gebroken of gewond
Men hoorde kindren naar hun ouders vragen
't Was droef om zien wat akelige stond.

schade was dus wel aanzienlijk en er waren ook vele min of meer zwaar gekwetsten.

Het nieuws van de ramp verspreidde zich bliksemsnel in de stad en velen spoedden zich naar de Heirmis om allerlei redenen: ramptoerisme, maar ook ouders en verwanten die tussen hoop en vrees op zoek gingen naar het lot van hen die naar het feest waren gaan zien.

De straatzangers, in 1891 nog steeds belangrijke nieuwsbrengrers en een geapprecieerd deel van de media van die tijd, klommen met bekwame spoed in hun pen. Ook Th. Robbens, een Gentse drukker, haastte zich om door een anoniem gebleven etsers een grote prent (hierbij op minder dan halve grootte afgebeeld) te laten maken en die te koop aan te bieden.

Twee liederen, gedrukt op langs één kant bedrukte blaadjes, werden door twee zangers in de straten van Gent ten gehore gebracht en aan de toehoorders verkocht.

Het ene lied is geschreven door de bekende Gentse zanger Paul de Snerck (1855-1941), volgens de steekkaarten van de burgerlijke stand “klakkenmaker”, wever en dagloner, maar blijkbaar daarenboven ook nog straatzanger. Van hem zijn een betrekkelijk groot aantal liedteksten bewaard. Hij woonde in de Zandstraat nr. 99, in de nabijheid van de Heuvelpoort en liet zijn blaadje drukken in de snelpersdrukkerij van L. De Busscher in de Savaanstraat. Ziehier zijn lied (in gemoderniseerde spelling).

EENE AFGRIJSELIJKE RAMP IN DE HEIRNESSE

Zangwijze: Nieuwjaardag

1.

Wat wreed malheur zien wij nu gebeuren,
Die menig mens brengt in 't verdriet,
Die armen en rijken nu doen treuren,
Voor die in d'Heirnisse 't leven liet.
Daar hoorde men van groot en klein
Zo bitter naar hunne ouders vragen,
Of wel een vader in veel pijn
Smeekte bij zijn lief kind te zijn.

Refrein

Elk voelde daar zijn harte beven
Men hoorde daar smeken tot God,
Een ander zoch haar echtgenoot,

En riep waar mag hij zijn gebleven. (bis)

2.

Het mensenhart zou er van breken,
Als men die plaats van rampen ziet
Waar veel droeve tranen leken
Die menig hart in droefheid stiet
Eene vrouw zocht naar haren man
Zij dacht hem niet meer levend te vinden
En smeekte in haar droef getraan
Om thans met hem in 't graf te gaan.

Refrein

Elk voelde daar zijn harte beven
Men hoorde daar smeken steeds tot God,
Zijn mijne lieve kinderen dood,
Ach Heere laat hen toch in 't leven. (bis)

3.

'k Zag daar een kind van slechts acht jaren
Dhat wenend bij zijne moeder zat
Haar leven was ook in gevaren
Zij riep mijn kind het is te laat
Ach nu blijf ik hier gans alleen
Waar moet ik heen en wie zal mij helpen
Kon ik hier sterven op dit plein
Wat zou ik toch gelukkig zijn.

Refrein

Elk voelde daar zijn [harte] beven
Van het gekermt in het rond,
Het bloed die stroomde langs den grond, [die: lees dat]
Van hen die nu nog was in 't leven. (bis) [was: lees waren]

4.

Men zag van alle kanten lieden
Op dit bloedvels nu toegesneld
Elk kwam voor troost en hulp te bieden
Mar stond van droefheid geheel ontsteld
Een vader met een gebroken been
Lag gans bebloed zo droef te kermen

Terwijl de moeder naar het scheen
De vlucht nam met haar kinderen klein.

Refrein

Elk voelde daar zijn harte beven,
Of riep waar mag mijne moeder zijn,
Misschien ligt zijn in grote pijn,
Och Heer bewaard haar toch het leven. (bis) [bewaard: lees bewaar]

5.

Men zal het feest lang onthouden
Dat vele mensen brachten in pijn
Want velen zijn in leed en rouwen
Of zullen eeuwig ongelukkig zijn
Die moeder, kinderen, echtgenoot
Door dit schouwspel kwam te verliezen
En later bij gebrek aan brood
Misschien zal stervende de hongerdood.

Refrein

Elk voelde daar zijn harte beven,
En zocht naar vriend of bloedverwant
Dit hoorde men langs alle kant,
Och Heer laat hem toch in 't leven. (bis)

Einde

De Snerck bespeelt handig de gevoelens van zijn toehoorder. Kleine kinderen roepen om hun ouders en een radeloze vader smeekt om bij zijn lief kind te zijn dat onder het puin bedolven ligt. Een vrouw zoekt haar man. Hij is blijkbaar omgekomen en zijn echtgenote wil niets liever dan samen met hem “in ‘t graf gaan”. Een achtjarig kind zit wenend bij haar moeder, het bloed stroomt langs de grond, moeders en kinderen die hun man en vader verloren, riskeren “bij gebrek aan brood” de hongersdood te sterven.

Het wordt allemaal sterk overdreven met pathos, overvloedig geweest, in de typische stijl van dergelijke straatliederen die op de door omstandigheden kwetsbare gevoelens inbeuken in de hoop daarbij een traan los te weken en de geldbeugel open te maken. Het was inderdaad een onderwerp waar zangers brood in zagen. Dit blijkt ook nog uit een tweede lied over dezelfde gebeurtenis: “Treurig Lied: Schrikkelijk Ongeluk in de Heirnisse”. We beelden het hier

af:

De zangers ervan zijn de broers Florent (1865-1932) en Alfons Van Hulle², eveneens twee fabrieksarbeiders en bekende straatzangers uit de Arteveldestad. Hun namen komen voor onderaan op de laatste bladzijde aan het dubbel blaadje waarop dit lied samen met nog enkele andere voorkomt. Ze noemen het feest ten onrechte een zaak van “soldaten”, d.i. een soldatenfeest, waarbij twee mensen het leven zouden gelaten hebben. Langs alle kanten, zo overdrijft hij, werden slachtoffers weggedragen, “gekwetst, bebloed, gebroken of gewond” en “gansch de stad stond in rep en roere”. En marktzangers van alle tijden pikken in dergelijke omstandigheden graag een graantje mee.

W.L. Braekman

¹ Gazette van Gent, 28 en 29 september 1891.

² Zijn geboorte- en sterfdatum zijn niet bekend.
